

Det underbara undantaget Sverige

Bo Rothstein: "Blind tillit är ingen dygd"

Bo Rothstein närmar sig pensionen, och har nu skrivit sin sista bok som aktiv forskare. Foto: Fotograf Johan Wingborg

Sverige har varit känt som ett tryggt land, där gamla och sjuka tas om hand. Dödstalen i äldreomsorgen innebär en irreparabel knäck för landets varumärke – men skadar också det svenska samhällskontraktet, säger Bo Rothstein.

Sam Sundberg

Publicerad 2020-07-05

Bo Rothstein är trubbel. Åtminstone har han rykte om sig som bråkstake inom delar av akademien. Utanför den har emellertid hans frispråkighet gjort honom närmast folkkär. Medan han genom åren har gjort sig ovän med delar av genusvetenskapens intelligentia har han (sannolikt av ungefär samma anledningar) fått en tråd tillägnad sig på forumet Flashback med titeln "Hjälten Bo Rothstein".

Han är klädd i en ledig, kortärmad vit skjorta och hans kalufs ser upprymd ut, som om den nyligen har vunnit en hård strid mot en överoptimistisk kam. Bo Rothstein har jobbat hemifrån lägenheten i centrala Göteborg i flera månader, och han sköter såväl möten som

konferenser över Skype. Men i dag vill inte ljudet infinna sig, så vi byter efter en stunds fruktlöst mixtrande till telefon.

Under våren har han lagt sista handen vid en bok om korruption. Efter 40 år som forskare, vid lärosäten i Sverige, Norge, Danmark, Storbritannien och USA, blir "Controlling corruption" hans sista bok som aktiv forskare. Den ska ges ut under nästa år och den ska visa varför andra forskare i samma ämne har hamnat snett.

– Idén att man kan utrota korruption är lika osannolik som att man skulle kunna skapa ett land utan brottslighet. Det kommer aldrig att hända. Men mycket har ändå hänt under de 20 år som gått sedan jag började studera ämnet. Då var det få som tog det på allvar. Man tyckte att visst, det är dåligt med korruption, men det smörjer ju hjulen...

Foto: Johan Wingborg

På den tiden fanns också en motvilja mot att prata om korrupcion, det ansågs stigmatisera de länder där korrupcionen var utbredd. Ofta utvecklingsländer.

– Det uppfattas inte längre som västerländsk imperialism att säga att korrupcion är dåligt. Det är goda nyheter. Det som är mindre bra är att det har lanserats många antikorrupcionsprogram under de senaste 15 åren, men de har visat sig ha nästan ingen effekt alls.

Korrupcion river sönder tilliten i samhället.

Enligt Bo Rothstein har antikorrupcionsprogrammen missat målet när de fokuserat på strängare lagar, hårdare straff och mer övervakning. Dessutom menar han att de bygger på en orealistisk teori lånad från nationalekonomin, där aktörerna är rationella, egenintresserade nyttomaximerare, med incitament att belöna sig själva genom korrupta praktiker.

– Jag lanserar en ny teori, som säger att det här är fel. Och jag hoppas att jag lyckas peka ut hur man kan få problemet med korrupcion under rimlig kontroll. För det är ett svårt problem, det finns många studier som visar vilken enormt stor negativ påverkan det har på mänsklig välfärd. Korrupcion river sönder tilliten i samhället.

Tillit är ett annat begrepp han har ägnat sig åt på senare tid, och under åren har det varit ett nyckelbegrepp i den svenska samhällsdebatten. I Sverige är korrupcionen relativt låg och tilliten till myndigheter och medmänniskor hög. Den unika svenska coronastrategin har bland annat motiverats med att vi i Sverige besitter just denna värdefulla egenskap, som Bo Rothstein i [en artikel](#) har beskrivit som "Nordens guld".

Vid det här laget är det tydligt att vår höga grad av tillit inte har stoppat spridningen av viruset, men Bo Rothstein vill ändå inte säga att det är strategin det är fel på. Liksom Folkhälsomyndighetens Anders Tegnell pekar han på äldrevården, "det bisarra systemet med anställda som inte har råd att stanna hemma från jobbet när de är sjuka".

– Jag har begärt en haverikommission för att undersöka det här, för

det är mycket allvarligt. Att så många dör, framför allt. Men jag tror inte att folk ännu förstår vad det innebär för Sverige. Sverige har varit känt som ett tryggt omhändertagande land, där gamla och sjuka tas om hand av en generös välfärdsstat. Dödstalen i äldreomsorgen innebär en irreparabel knäck för Sverige som varumärke.

Bo Rothstein Foto: Johan Wingborg

Det är inte bara varumärket Sverige som skadas av detta, påpekar Bo Rothstein, utan även det svenska samhällskontraktet, enligt vilket vi betalar en hög skatt i utbyte mot en generös välfärdsstat där vi kan lita på att pengarna används klokt och effektivt.

– Går ett sådant kontrakt sönder så börjar människor fråga sig varför de ska betala så hög skatt, om de ändå inte kan lita på omsorgen från det offentliga. Om medelklassen lämnar kontraktet och börjar köpa privata försäkringar, då går skatteviljan ner. Politikerna tar en väldigt stor risk här.

Tilliten undergrävs?

– Ja. Man ska komma ihåg att blind tillit är ingen dygd. Det är korkat att ha tillit till ett system som inte är förtjänt av det.

Politiskt betraktar sig Bo Rothstein som "liberalsocialist", eller "John Rawls-liberal", utan partipolitisk hemvist. Han är stark anhängare av en väl reglerad marknadsekonomi, oroar sig för ökande ekonomisk ojämlikhet ("den andra pandemin som härjar") och önskar sig större inslag av personaläggande i svenska företag.

Att han är en favorit på Flashback, där han hyllas som orädd och politiskt inkorrekt, kommer som en överraskning.

– Jag twittrar inte, jag bloggar inte, jag kollar inte på Flashback. Jag skriver ungefär tio debattartiklar om året. Det är en ganska liten del av min verksamhet, uppfattar jag. Men jag får ofta höra det här, att jag på något sätt skulle vara modig. Jag tycker det är konstigt. Modiga är de som vågar säga emot i Kina eller i Vitryssland. Men jag, vad riskerar jag egentligen?

Under sina år som forskare har han hamnat i en del stormar. Han har bland annat varit skarpt kritisk till centralstyrningen av den svenska genusforskningen, vilket ledde till en fejd där historikern och genusforskaren [Yvonne Hirdman](#) efterlyste forskning om Bo Rothsteins person för att blottlägga orsakerna till hans "hårdhänta slag".

I ett angrepp på nätverket VitKrit vid Göteborgs universitet föreslog han att de, i stället för att ägna sig åt "kritiska vithetsstudier" för att förstå maktförhållanden inom akademien hellre kunde ägna sig åt "[kritiska judestudier](#)". (Bo Rothstein är själv av judisk härkomst.)

Det var en medveten provokation?

– Ja. Jag försöker bara tala klarspråk, egentligen. Men jag har med tiden kommit till insikten att vissa saker som förekommer inom akademien är så pass galna att de bara kan bemötas med vad fransmännen kallar för *ridicule*. Sakargument biter helt enkelt inte.

Enligt Bo Rothstein är det väldigt sällan under hans 40 år som forskare som han har bemötts av några allvarliga negativa reaktioner.

– Att folk tycker att jag har fel och vill argumentera emot, det har de all rätt i världen att göra. De brukar inte attackera mig som person eller vräka ur sig otidigheter. Det som oroar mig är däremot att många kollegor uttrycker att de är rädda att delta i den offentliga debatten.

Njuter du av att ge dig ut i hetluften?

– Nej, men jag tycker att frågan borde ställas till alla kollegor som inte deltar i debatten: Har de verkligen aldrig några resultat som är intressanta för allmänheten? Det finns ju något som kallas för den tredje uppgiften – vi ska dela med oss av vår forskning till allmänheten.

Motvilligt tillstår han att han möjligen uppfattas som besvärlig av somliga. Vilket han menar har lett till en ovanligt fördelaktig arbetssituation där han inte alltför ofta tubbas för att engagera sig i styrelser, nämnder och kommittéer.

– Men det har aldrig drabbat mig negativt att jag har vågat vara öppet kritisk mot min egen arbetsplats, eller olika delar av akademien. Jag har aldrig blivit av med jobbet, jag har haft mer forskningspengar än

jag nästan har kunnat hantera. Jag har aldrig känt av någon trång åsiktskorridor, det är inte särskilt farligt att tala klartext i Sverige.

Fler borde våga vara motvalls?

– Det finns inget egenvärde i att vara en motvallskäring. Men ser man att alla av någon anledning springer åt ett och samma håll, och det verkar som att det hållet är fel – ja, då kan det finnas ett värde i att påpeka det.

Bo Rothstein

Ålder: 66 år.

Bor: I centrala Göteborg.

Gör: professor i statskunskap vid Göteborgs universitet och Oxford University.

Aktuell: som samhällsdebattör och författare.

Bakgrund: Lång internationell forskarkarriär vid bland annat Lund, Uppsala, Bergen, Aalborg, Oxford, Harvard och Cornell. Har särskilt intresserat sig för korruption, tillit, ojämlikhet och statens roll.

Sam Sundberg
